

Aluekehittämisstrategia vuosina 2003–2013

Regional Development Strategy
2003–2013

Opetusministeriö
Ministry of Education

ISBN 952-442-444-4

Englanninkielinen käännös: Leena Möttölä

Ulkoasu: Helena Kajander

Painotyö: Kirjapaino Snellman Oy, 2002

Painopaperi Lessebo Design Ivory.

Paperi on valmistettu ympäristöystävällisesti
ja sillä on Pohjoismaisen ympäristömerkin käyttöoikeus.

Opetusministeriö

Opetusministerio

Meritullinkatu 10, Helsinki

PL 29, 00023 VALTIONEUVOSTO

Puh. (09) 160 04

Fax (09) 135 9335

etunimi.sukunimi@minedu.fi

www.minedu.fi

Esipuhe

Osaamisen ja siihen liittyvän kulttuuri-, sivistys- ja hyvinvointipalvelujärjestelmän kehittäminen on keskeisimpiä keinoja vaikuttaa alueiden kehitykseen. Osaamispainotuksilla on myönteisiä vaikutuksia alueiden elinkeinorakenteen kehittämiseen, työllisyyteen, aluetalouksien vahvistamiseen sekä muiden välillisten, niin sosiaalisten kuin kulttuuristen heijastusvaikutusten syntyyn.

Opetusministeriö on 15.2.2001 asettanut aluepolitiikan koordinoitua varten työryhmän, jonka tehtävänä on valtioneuvoston aluepoliittisen suunnittelun ja toimenpiteiden seuranta sekä opetusministeriön aluepoliittisen strategian suunnittelu. Käsillä oleva aluekehittämisstrategia linjaa hallinnonalan aluekehittämisen strategiset painopisteet ja toimenpiteet vuosille 2003–2013.

Aluekehittämisstrategian tarkoituksena on jäsentää opetusministeriön aluekehittämistoimintaa sekä luoda pitkän aikavälin toimintatapa hallinnonalan aluekehittämiseksi. Koska aluekehittämisessä ja aluekehittämisen strategiassa on kyse jatkuvasti kehittyvästä prosessista keskeistä on myös strategian seuranta, arviointi ja strategian jatkuva kehittäminen.

Aluekehittämisstrategiaa hyödynnetään määriteltäessä koulutuksen, tutkimuksen ja kulttuurin kehittämistavoitteita mm. toiminta- ja taloussuunnitelmissa ja muissa määräaikaisissa suunnitelmissa. Strategiasta johdetaan yksityiskohtaisemmat aluekehittämisen tavoitteet ja toimenpiteet osastoittain ja yksiköittäin aluekehittämisen edistämiseksi ja ohjaamiseksi.

Opetusministeriön toiminnalleen valitsemina arvoina ovat asiantuntijuus, vastuullisuus, avoimuus ja yhteistyö sekä tulevaisuuteen suuntautuneisuus. Näihin arvoihin perustuu myös hallinnonalamme aluekehittäminen.

Kansliapäällikkö

Markku Linna

sisälllys

Esipuhe	3
1 Opetusministeriön hallinnonalan aluekehittämisen lähtökohtia	7
1.1 Toiminta-ajatus	7
1.2 Ajankohtaisia aluekehittämishankkeita	8
1.2.1 <i>Valtionhallinnon aluekehittämishankkeita</i>	8
1.2.2 <i>Opetusministeriön aluekehittämishankkeita</i>	9
2 Aluekehittämisen toimintaympäristö	11
2.1 Aluekehittämisen muuttuvat haasteet	11
2.2 Alueellisesti kattava toimijaverkosto	12
2.3 Toimintaa säätelevä yleinen lainsäädäntö	13
2.3.1 <i>Koulutuksen ja tutkimuksen aluetoimintaa koskeva lainsäädäntö</i>	13
2.3.2 <i>Kulttuuri-, nuoriso- ja liikunta-alan aluetoimintaa koskeva lainsäädäntö</i>	14
2.4 Opetusministeriön aluehallinto	16
3 Opetusministeriön hallinnonalan alueellinen kehittämistoiminta	17
3.1 Koulutus ja tutkimus aluekehittäjänä	17
3.2 Kulttuurin aluekehittäminen	19
3.3 EU:n ohjelmatoiminta ja aluekehittäminen	21
4 Opetusministeriön aluekehittämisstrategia 2003–2013	23
4.1 Opetusministeriön aluekehittämisstrategian laatimisen taustaa	23
4.2 Opetusministeriön aluekehittämisen visio	24
4.3 Strategiset tavoitteet	24
4.4 Toimenpiteitä ja rajauksia	24
4.5 Strategian tarkistaminen ja kehittäminen	25
Liite 1	27
English summary	29

lähtökohta

1 Opetusministeriön hallinnonalan aluekehittämisen lähtökohtia

1.1 Toiminta-ajatus

Opetusministeriö vastaa osana valtioneuvostoa koulutus-, tiede-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan kehittämisestä ja kansainvälisestä yhteistyöstä. Ministeriö edistää sivistystä ja kulttuuria sekä luo edellytyksiä osaamiselle, luovuudelle ja kansalaisten osallistumiselle ja hyvinvoinnille.

Aluekehittämisessä tämä merkitsee sitä, että ministeriön keskeisenä tehtävänä on turvata riittävät toimintaedellytykset hallinnonalan toiminnolle ja niiden kehittämiseksi. Toimintojen järjestämisessä ja kehittämisessä otetaan huomioon Euroopan unionin tasavertaisuuden periaate alueellisten kehityserojen vähentämisestä ja valtioneuvoston vahvistamat kansalliset alueellisen kehittämisen linjaukset. Kansallinen ja EU:n aluepolitiikka muodostavat kokonaisuuden, jolla tuetaan maan eri osien kehitystä niiden omista lähtökohdista käsin.

Opetusministeriö tukee omalla toiminnallaan valtioneuvoston vahvistamia alueellisen kehittämisen toimintalinjoja. Hallitusohjelman (15.4.1999) mukaan aluepolitiikassa kiinnitetään erityisesti huomiota ”alueellisesti tasapainoiseen väestörakenteeseen ja osaamisen vahvistamiseen alueilla”. Nyky-yhteiskunnassa osaamisen merkitys korostuu entisestään, sillä juuri osaaminen on merkittävä osa talouden kilpailukykyä.

Osaamisen ja kulttuuri-, sivistys- ja hyvinvointipalvelujärjestelmän kehittäminen on keskeisimpiä keinoja vaikuttaa alueiden kehitykseen. Osaamispanoksilla on myönteisiä vaikutuksia alueiden elinkeinorakenteen kehittämiseen, työllisyyteen, aluetalouksien vahvistamiseen sekä muiden välillisten, niin sosiaalisten kuin kulttuuristen heijastusvaikutusten syntyyn. Innovatiivisuus ja osaamisverkostot ovat yritystoiminnassa yhä tärkeämpiä. Tutkimustoiminnan, tutkimus- ja kehitystyön, taiteellisen toiminnan sekä korkeakoulutuksen merkitys uusien innovaatioiden tuottamisessa ja osaamisen levittämisessä korostuu. Lisäksi kulttuu-

riteollisuus ja sisältötuotanto ovat kasvavia teollisuudenaloja, jotka avaavat uusia mahdollisuuksia myös kasvukeskusten ulkopuolella.

1.2 Ajankohtaisia aluekehittämishankkeita

1.2.1 Valtionhallinnon aluekehittämishankkeita

Valtionhallinnossa on käynnissä useita alueellisia kehittämisohjelmia, joiden keskeisenä tavoitteena on osaamisen kohottaminen, teknologian kehittäminen ja sen hyväksikäytön edistäminen. Tällaisia ohjelmia ovat mm. aluekeskusohjelma, osaa- miskeskusohjelma ja maaseudun kehittämisohjelma.

Valtioneuvoston 9.11.2000 hyväksymällä aluepoliittisella tavoiteohjelmalla pyritään tasapainottamaan maamme alueellista kehitystä luomalla vaihtoehtoja keskittymiskehitykselle ja muuttoliikkeen suuntautumiselle muutamalle kasvavalle kaupunkiseudulle. Ohjelma painottaa myös kaikkia alueita koskevassa kehittä- misessä osaamisen parantamista, teknologian ja muun osaamisen siirtoa ja käyttöön- ottoa ja alueellisten innovaatorakenteiden kehittämistä sekä alue- ja paikallishal- linnon, korkeakoulujen, oppilaitosten ja tutkimuslaitosten yhteistyötä alueellisen elinkeinoelämän kanssa

Keskeisenä alueellisena kehittämiskeinona tavoiteohjelmassa on nähty alue- keskusten muodostaminen. Aluekeskustyöryhmän tehtävänä on alueellisia kas- vukeskuksia koskevan ohjelman kehittäminen ja toteuttaminen niin, että maahan syntyy kaikki maakunnat kattava vahva aluekeskusverkosto. Syksyllä 2001 valtio- neuvosto nimesi 25 aluetta mukaan aluekeskusohjelmaan, jota sisäasiainministe- riö täydensi myöhemmin yhdeksällä uudella alueella.

Valtioneuvosto nimesi osaamiskeskusohjelman toiseksi ohjelmakaudeksi 1999–2006 neljätoista alueellista osaamiskeskusta ja kaksi valtakunnallista ver- kosto-osaamiskeskusta. Osaamiskeskusten avulla luodaan edellytyksiä innovaati- oiden syntymiselle, tuotteistumiselle ja kaupallistumiselle. Tavoitteena on välit- tää uusinta tietoa alueelle sekä lisätä eri tahojen välistä yhteistyötä ja kansainvälis- tä verkostoitumista. Ohjelmakaudella painotetaan osaamisen hyödyntämistä ja yritysvaikuttavuuden lisäämistä. Osaamiskeskusohjelmaa toteutetaan useiden ministeriöiden sekä muiden alueilla toimivien tahojen yhteistyönä. Opetusminis- teriö on osallistunut työskentelyyn alusta lähtien ja korkeakoulut ovat keskeisiä toimijoita osaamiskeskuksissa.

Valtioneuvosto hyväksyi ns. tulevaisuuspaketin yhteydessä, että korkeakoulu- jen alueelliseen kehittämiseen osoitetaan vuosina 2001–2003 yhteensä 100 mil- joonaa markkaa (16,8 miljoonaa euroa). Vuoden 2001 talousarviossa tarkoituk-

seen varattiin yliopistoille 20 miljoonaa markkaa (3,4 miljoonaa euroa) ja ammattikorkeakouluille 10 miljoonaa markkaa (1,7 miljoonaa euroa). Määrärahat kohdennettiin asiaa valmistelleen ministerityöryhmän ehdotuksen mukaisesti 14 yliopisto- ja 8 ammattikorkeakouluhankkeelle.

1.2.2 Opetusministeriön aluekehittämishankkeita

Opetusministeriön asettama työryhmä on laatinut vuoteen 2006 ulottuvan korkeakoulujen alueellisen kehittämisen toimenpideohjelman, jonka tavoitteena on vahvistaa korkeakoulujen aluevaikutuksia ja kehittää korkeakouluverkon alueellista peittävyttä.

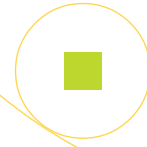
Korkeakoulujen aluevaikutusten, alueiden kehittämisedellytysten ja tietoyhteiskuntavalmiuksien vahvistamiseksi:

- Tietoyhteiskuntavalmiuksia kehitetään huolehtimalla tietoteollisuuden osaajien riittävydestä kansallisella vuosien 1998–2002 tietoteollisuusohjelmalla. Tavoitteen toteuttamista jatketaan vuosien 2000–2004 tietoyhteiskuntahankkeella.
- Tietoyhteiskuntahankkeella alueellista koulutustarjontaa ja sen saatavuutta vahvistetaan lisäämällä verkko-opetusta ja hyödyntämällä koulutuksessa virtuaalitoiminnan tarjoamia mahdollisuuksia (virtuaaliyliopisto, -ammattikorkeakoulu ja -kouluhankkeet).
- Valtakunnallisella opettajankoulutusohjelmalla turvataan opettajien saatavuus alueilla ja turvataan tietoyhteiskunnan kehittämisedellytyksiä.
- Liiketoimintaosaamisen valtakunnallisella ohjelmalla lisätään alan korkeakoulutusta alueilla ja vahvistetaan alan tutkimusedellytyksiä.
- Koulutuksen ja työelämän vuorovaikutusta lisätään kaikilla koulutustasoilla, ja yrittäjyys Hankkeella vahvistetaan yrittäjyysvalmiuksia alueiden elinkeinoelämän vahvistamiseksi. Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehitystyötä ohjataan palvelemaan työelämää, pk-yritystoimintaa ja hyvinvointipalveluja.
- Tulossopimuksissa vahvistetaan yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen profiloitumiskehitystä ja painoalojen määrittelyä sekä huolehditaan perusvoimavarojen riittävydestä.

- Yliopistojen ulkoista toimintaa kehitetään strategiатыön kautta tavoitteena yliopistojen perus- ja muiden toimintojen tarkoituksenmukainen yhteensovittaminen.
- Korkeakoulujen aluevaikutuksia koskevaa arviointitoimintaa on lisätty ja sitä kehitetään edelleen.
- Ammattikorkeakoulujen aluevaikutuksia vahvistetaan aluekehityksen huippuyksikkötoimintaa kehittämällä. Ensimmäiset neljä aluekehityksen huippuyksikköä on nimetty.

Kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntatoimessa on myös vireillä monia hankkeita, joiden tavoitteena on alueellisen vaikuttavuuden vahvistaminen. Hankkeista keskeisimpiä ovat:

- Nuorten elinolojen kehittämiseksi on tehty kunnallisen nuorisotyön arviointi ja annettu toimenpidesuositukset kuntien nuorisotyölle sekä alueellistettu nuorten elinoloja kuvaavaa indikaattorijärjestelmää.
- Museoviraston organisaatiouudistusta valmistellaan. Sen yhteydessä esitetään luotavaksi museovirastolle alueellisten toimipaikkojen verkosto. Alueellisille toimipaikoille esitetään delegoitaviksi eräät nykyisin museovirastolle kuuluvat rakennusperinnön ja muinaisjäännösten suojelua koskevat asiantuntijatehtävät.
- Alueellisten taidetoimikuntien suorittama alueellisen ja paikallisen kulttuuritoiminnan arviointityö on käynnistymässä.
- Vuonna 2002 valmistuvassa valtakunnallisessa kirjastostrategiassa on myös alue- ja paikallistason kehittämissuhteita.

2 Aluekehittämisen toimintaympäristö

2.1 Aluekehittämisen muuttuvat haasteet

Opetusministeriön hallinnonalan keskeiset muutostekijät liittyvät sivistystasossa ja osaamisessa tapahtuviin muutoksiin, sosiaalisiin ja väestörakenteen muutoksiin sekä kansainvälistymiskehitykseen. Käynnissä oleva globalisaatiokehitys on merkinnyt kansainvälistymisen ja teknologisen osaamisen korostumista sekä uusien kasvualojen tunnistamista alueiden kehittämisessä. Menestyminen edellyttää panostusta inhimilliseen pääomaan perinteisempien pääomamuotojen rinnalla. Osaamisen kehittämisessä korostuvat toiminnan laatuun ja verkostoitumiseen liittyvät tekijät.

Työvoiman kysynnässä painottuu tiedontuotantoon, korkeaan teknologiaan ja palveluihin liittyvä osaaminen, joka edellyttää hyvin koulutettua, osaavaa ja kulttuurisesti aktiivista väestöä. Osaamispanostusten rinnalla tarvitaan toimivaa kulttuuri-, sivistys- ja hyvinvointipalvelujen verkostoa.

Muuttoliikkeen polarisoituminen joihinkin kasvukeskuksiin lisää väestön alueellista eriarvoisuutta. Kasvavalla Helsingin metropolialueella ja eräillä muilla kasvualueilla saattaa ilmetä palvelujärjestelmien riittämättömyyttä sekä asumis- ja sopeutumisongelmia. Muuttotappioalueilla ongelmaksi nousee palvelujen turvaaminen. Myös syrjäytymisen riski kasvaa. Alueiden kehittymisedellytyksiä voidaan tukea niiden vahvuuksiin pohjautuvalla tutkimus- ja kehitystyöllä sekä tarkoituksenmukaisella koulutuksella. Niin autioituvilla alueilla kuin tihentyvissä kasvukeskuksissa fyysisen elinympäristön ja taloudellisen toimeentulon rinnalla elämisen laatuun vaikuttaa yhä enemmän vapaa-ajan sisältö. Kulttuuri- ja liikuntapalvelujen tarjonta lisää sosiaalista hyvinvointia, viihtyvyyttä ja alueellista vetovoimaa.

Väestön ikääntymisen aiheuttaman työvoimavajeen kattamiseksi elinikäistä oppimista kehitetään reagoimaan yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Myös syrjäytymisuhan alla oleva aktiivi-ikäinen väestö on aikuiskoulutusmahdollisuuksia hyödyntäen pyrittävä saamaan takaisin työelämään. Liikuntapalvelujen ja omaehtoisen kulttuurisen osallistumisen merkitys korostuu väestön ikääntyessä ja

sen koulutustason kohotessa. Kyseiset tekijät ovat tärkeitä paitsi eläkkeellä olevan väestön elämisen laadun kannalta, myös työssä jaksamisen sekä yksilöiden aktiivisen työ- ja muun kansalaisaktiiviteetin näkökulmasta.

Väestön ikääntymiseen ja hoivaa tarvitsevien määrän voimakkaaseen lisääntymiseen tulee varautua jo nyt. Nuorten elinoloja, koulutus- ja kasvamedellytyksiä sekä harrastusmahdollisuuksia on resurssoitava ja kehitettävä, jotta pienevät ikäluokat pystyisivät aikanaan ottamaan vastaan vanhenevan yhteiskunnan haasteet.

Maahanmuutto saattaa aktivoitua yleisten maailmanpoliittisten kriisien myötä, mutta aktiivisella maahanmuuttopolitiikalla voidaan kattaa myös työvoimavajetta. Tarkoituksenmukainen kotouttaminen edellyttää mm. toimivien koulutus- ja kulttuuripalvelujen kehittämistä sekä erityisesti maahanmuuttajanuorten koulutuksen sekä kulttuuri- ja harrastusmahdollisuuksien edistämistä.

2.2 Alueellisesti kattava toimijaverkosto

Opetusministeriön hallinnonalan kokonaisbudjetti oli vuonna 2001 noin 30,3 miljardia markkaa (5,1 miljardia euroa). Toiminnan kehittämisessä ja suuntaamisessa alueellisen tasa-arvon periaate on ollut sisäänrakennettuna. Budjetista valtaosa käytetäänkin maan eri alueilla toteutettavien koulutus-, tutkimus-, kulttuuri- sekä liikunta- ja nuorisopalvelujen tuottamiseen.

Opetusministeriön hallinnonalan vaikuttavuutta alueilla vahvistaa se, että merkittävä osa budjettirahoituksesta on ns. valtionosuusrahoitusta, jonka tarkoituksena on turvata koulutus- ja kulttuuripalvelujen yhdenvertainen saatavuus maan eri osissa. Valtionosuusjärjestelmästä johtuen hallinnonalan toimintaan kokonaisuutena käytetyt määrärahat ovat huomattavasti kokonaisbudjettia suurempia. Pelkästään julkiset koulutusmenot olivat vuonna 1999 yhteensä jo 44,4 miljardia markkaa (7,5 miljardia euroa).

Opetusministeriön hallinnonalan alueellisesti hajautetun toimijaverkon kautta rahoitetaan mm. seuraavia toimintoja:

- perusopetusta yli 4 000 oppilaitoksessa
- lukiokoulutusta vajaassa 500 lukiossa
- ammatillista koulutusta yli 300 ammatillisessa oppilaitoksessa
- ammattikorkeakouluopetusta 29 ammattikorkeakoulussa
- yliopisto-opetusta 20 yliopistossa
- aikuiskoulutusta noin 1 000 oppilaitoksessa ja korkeakoulussa
- yleisten kirjastojen toimintaa yli 900 toimipisteessä
ja yli 200 kirjastoautolla

- museotoimintaa 129 museossa (joista alueellisia ovat 20 maakuntamuseota, 16 aluetaidemuseota ja 75 paikallismuseota)
- taiteellista toimintaa yli 60 ammattiteatterissa ja lähes 30 ammattiorkesterissa
- valtakunnallisia kulttuuritapahtumia (noin 100)
- liikuntapaikkoja (28 000)
- nuorisokeskustoimintaa (10 keskusta).

Korkeakoulutusjärjestelmässä yliopistot ovat luonteeltaan valtakunnallisempia kuin ammattikorkeakoulut. Korkeakoulutuksen laadun kannalta riittävän suuret toimintayksiköt on nähty tarkoituksenmukaisina. Tästä johtuen yliopistokoulutukseen parhaiten soveltuvana aluejakona voidaan pitää maakuntaa karkeampaa, maakuntaryhmistä muodostuvaa aluejakoa. Maakuntajako soveltuu pääosin ammattikorkeakoulutukseen. Seutukuntajako ei sen sijaan sovellu korkeakoulutuksen tarkasteluun. Toisen asteen koulutuksen järjestämisessä yksittäisen kunnan väkimäärien vähetessä seutuyhteistyön tehostaminen on tärkeää. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalvelujen toimintasektorista riippuen noudatetaan lääni-, maakunta- tai seutukuntapohjaista toimintojen organisoimista.

2.3 Toimintaa säätelevä yleinen lainsäädäntö

2.3.1 Koulutuksen ja tutkimuksen aluetoimintaa koskeva lainsäädäntö

Yliopistoja koskeva korkeakoulujen kehittämislaki (1052/1986) on ollut yhtäjaksoisesti voimassa vuodesta 1966 alkaen. Lainsäädännöllä on ensisijaisesti haluttu turvata yliopistojen toimintaedellytykset tutkimuksen, sivistyksen ja opetuksen tehtävissä, mutta lainsäädäntöön on lähtökohtaisesti sisällytetty ajatus myös alueellisesta kehittämisestä, vaikka ajatus lakiin kirjattiinkin vasta sangen myöhäisessä vaiheessa. Nykyisen lain 6§:ssä todetaan, että kehittämissuunnitelman tulee sisältää ”korkeakouluissa opintonsa aloittavien määriä koskevat tavoitteet ottaen huomioon koulutuksen kysynnän, yhteiskunnan ja eri kieliryhmien tarpeet sekä koulutusmahdollisuuksien jakautumisen maan eri alueiden kesken”. Yliopistojen alueellista kehittämistä tukee myös yliopistolain (645/1997) 12§, jossa mahdollistetaan, että yliopistot voivat ottaa hallitukseensa rajoitetusti myös yliopiston ulkopuolisia henkilöitä.

Ammattikorkeakouluopinnoista annetussa laissa (255/1995) ei ole erikseen määritelty ammattikorkeakoulujen alueellista tehtävää, vaikka alueellinen kehittäminen onkin pääsääntöisesti maakunnallisista ammattikorkeakouluista muodostuvan ammattikorkeakoulujärjestelmän yksi päätehtävä. Se tuotiin monin tavoin

esille hallituksen lakiesityksen perusteluissa ja on ollut keskeisessä roolissa muun muassa opetusministeriön ja ammattikorkeakoulujen välisissä tavoite- ja tulosso-pimuksissa. Alueellinen tehtävä mainitaan kuitenkin lain 5 §:ssä, jossa säädetään ammattikorkeakoulujen toimilupien myöntämisessä käytettävistä 12 arviointiperusteesta, joista yksi on ”alueellinen koulutus- ja palvelutehtävä”. Palvelutehtävä viittaa muun ohella lain 25 §:ään, jossa säädetään ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehitystyöstä. Myös ammattikorkeakoulujen hallintoon voi lain 9 §:n mukaan kuulua elinkeino- ja muuta työelämää edustavia jäseniä ammattikorkeakoulun toimialalta.

Ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998) todetaan, että koulutuksen tarkoituksena on kohottaa väestön ammatillista osaamista, kehittää työelämää, vastata osaamistarpeita sekä edistää työllisyyttä. Ammatillisessa koulutuksessa tulee ottaa erityisesti huomioon työelämän tarpeet. Koulutuksen järjestäjän tulee olla yhteistyössä alueella toimivien ammatillisen koulutuksen, lukio-koulutuksen ja muun koulutuksen järjestäjien kanssa.

Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa (1211/2001, 48 §) korostetaan, että ministeriön tulee vahvistaessaan opiskelijatyövuodet koulutuksen järjestäjille turvata ammatillisen lisäkoulutuksen rahoituksen jakautuminen tasapuolisesti koulutustarpeen mukaan. Ennen kuin ministeriö päättää, voidaan-ko koulutuksen järjestäjälle myöntää opiskelijatyövuosiin perustuvaa rahoitusta, tulee asiasta hankkia lääninhallituksen lausunto.

Laissa vapaasta sivistystyöstä (632/1998, 2 §) määritellään kansalaisopistot paikallisiin ja alueellisiin sivistystarpeisiin pohjautuviksi oppilaitoksiksi, liikunnan koulutuskeskukset valtakunnallisiksi sisäoppilaitoksiksi ja alueellisiksi oppilaitoksiksi sekä kesäyliopistot alueellisen koulutustarjonnan oppilaitoksiksi. Käytännön merkitystä näillä määrityksillä on valtiosuuden laskentaperusteisiin. Kansalaisopistojen ja kesäyliopistojen yksikköhintoja vahvistettaessa otetaan huomioon asutusrakenne (= sijaintikunnan asukastiheys) vapaasta sivistystyöstä annetun lain (632/1998 11 §) ja asetuksen (805/1998 5 §) mukaan.

2.3.2 Kulttuuri-, nuoriso- ja liikunta-alan aluetoimintaa koskeva lainsäädäntö

Laissa kuntien kulttuuritoiminnasta (728/1992, 1 §) todetaan yksiselitteisesti: ”Kunnan tehtävänä on edistää, tukea ja järjestää kulttuuritoimintaa kunnassa”. Kulttuuritoiminta määritellään lain 2 §:ssä seuraavasti: ”Kulttuuritoiminnalla tarkoitetaan tässä laissa taiteen harjoittamista ja harrastamista, taidepalvelujen tarjontaa ja käyttöä, kotiseututyötä sekä paikallisen kulttuuriperinteen vaalimista ja

edistämistä”. Lain 3. pykälässä seuraa velvoite valtiovalle: ”Kunnalle myönnetään valtionosuutta kulttuuritoimintaa varten siten kuin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksessa annetussa laissa säädetään”.

Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (635/1998) 10 §:ssä säädetään kunnan rahoitusosuudesta kulttuuritoiminnan ja taiteen perusopetuksen käyttökustannuksiin seuraavasti: ”Kunnan rahoitusosuus kulttuuritoiminnan ja taiteen perusopetuksen käyttökustannuksiin on 63 % markkamäärästä, joka lasketaan siten, että kaikkien kuntien yhteen lasketut 8 §:n 5 ja 7 kohdassa tarkoitetut valtionosuuden perusteet jaetaan maan asukasmäärällä ja näin saatu markkamäärä kerrotaan kunnan asukasmäärällä”. Lain 8 §:n mukaan ”kunnan valtionosuuden peruste saadaan, kun lasketaan yhteen kunnan asukasmäärän ja kulttuuritoimintaa varten asukasta kohden määrätyn yksikköhinnan tulo”.

Kirjastolain (904/1998) 4 §:ssä säädetään valtakunnallisista ja maakunnallisista kirjastopalveluista. Jokaisessa maakunnassa toimii lain mukaan maakuntakirjasto. Maakuntakirjastoille maksetaan erillistä toiminta-avustusta niiden maakunnallisiin tehtäviin.

Museolain (729/1992) 7 §:ssä säädetään maakuntamuseoista ja aluetaidemuseoista. Alueellisten tehtävien vuoksi niille suoritetaan opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (635/1998) 3 §:n mukaan valtionosuus 10 prosenttiyksiköllä korotettuna.

Taiteen edistämisen järjestelystä annetun lain (328/1967) 1 §:ssä säädetään alueellisista taidetoimikunnista. §1:n 2 momentin mukaan alueellisen taide-elämän edistämistä varten kussakin läänissä on yksi tai useampia alueellisia taidetoimikuntia siten kuin opetusministeriö tarkemmin määrää.

Liikuntalain (1054/1998) tarkoituksena on lain 1 §:n mukaan mm. edistää liikuntaa, kilpa- ja huippu-urheilua, niihin liittyvää kansalaistoimintaa, väestön hyvinvointia sekä tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta. Lain 6 §:n mukaan opetusministeriö osoittaa läänin liikuntatoimen käyttöön vuosittain määrärahat ja voi osoittaa myös muita määrärahoja avustuksina myönnettäviksi. Lisäksi ministeriö voi avustaa myös muuta alueellista liikunnan kehittämistyötä. Lain 7 §:n mukaan valtion talousarvioon otetaan vuosittain määräraha alueellisten liikuntajärjestöjen toiminnan avustamiseen.

Nuorisotyölain (235/1995) 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on parantaa nuorten elinoloja ja luoda edellytyksiä nuorten kansalaistoiminnalle. Lisäksi tarkoituksena on edistää sukupolvien, sukupuolten ja Suomen alueiden välistä tasa-arvoa, suvaitsevaisuutta ja kulttuurien moninaisuutta sekä luonnonkäytön kestävän kehityksen turvaamista.

2.4 Opetusministeriön aluehallinto

Lääninhallitukset toimivat valtion aluehallintoviranomaisina opetus- ja kulttuurihallintoa koskevissa asioissa. Tehtävien hoitamista varten lääninhallituksissa on sivistysosastot. Etelä-Suomen ja Länsi-Suomen lääninhallituksen sivistysosastoissa on lisäksi ruotsinkielisen opetuksen yksiköt. Lääninhallitusten nimittämässä alueellisissa yhteistyöelimissä, kuten liikuntaneuvostoissa ja nuorisoneuvostoissa on jäseniä mm. maakunnan liitoista sekä toimialan järjestöistä. Sivistysosastojen edustajat toimivat myös ministeriön aluetason edustajina maakuntien yhteistyöryhmissä.

Lääninhallitus hoitaa sen mukaan kuin erikseen säädetään opetus- ja kulttuurihallintoon sekä liikunta- ja nuorisotoimeen liittyviä tehtäviä. Lääninhallitus arvioi asianomaisen ministeriön ohjauksessa alueellisesti toimialansa peruspalveluita. Lääninhallitusten lakisääteisiä tehtäviä ovat esimerkiksi eräät oikeusturvasasiat, yhteishakuun liittyvät tehtävät, rakentamiseen liittyvät tehtävät ja ammatilliseen lisäkoulutukseen liittyvät tehtävät. Muina tehtävinä, joista on sovittu lääninhallitusten sivistysosastojen kanssa tulossopimuksin ovat ammatillisen koulutustarpeen alueellisen ennakkoinnin kehittäminen yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa ja opetustoimen henkilöstökoulutuksen järjestäminen. Lisäksi lääninhallitukset toimivat opetusministeriön asetuksen 933/2001 mukaisena aluehallintoviranomaisena EU:n rakennerahastoja koskevien tavoiteohjelmien ja Interreg III A-yhteisöaloiteohjelman toimeenpanoon liittyvissä tehtävissä.

Aluepoliittisesti tärkeä merkitys lääninhallituksien ohella on 13 alueellisella taidetoimikunnalla. Alueellisilla taidetoimikunnilla on tärkeä asema alueellisina taiteen asiantuntijaeliminä, taiteen rahoittajina sekä myös taiteen harrastus- ja harjoittamisedellytysten kehittäjinä. Uusina tehtävinä alueellisilla taidetoimikunnilla on alueellisten kulttuuripalvelujen arviointi sekä kulttuurin toimialan rakennerahastohankkeiden arviointi.

Museotoimessa ei ole valtion aluehallinto-organisaatiota, mutta museovirasto on tehnyt erillisiä sopimuksia maakuntamuseoiden kanssa eräiden muutoin keskushallinnolle kuuluvien tehtävien suorittamisesta. Valtion museotoimen hallinnon uudistamista pohtinut työryhmä on ehdottanut, että museovirastolle luotaisiin alueellisten toimipaikkojen verkosto.

Näiden lisäksi nuoriso- ja liikuntahallinnon asiantuntijaelimissä, joita ovat nuorisoasiain neuvottelukunta ja valtion liikuntaneuvosto, on mukana alueellinen asiantuntijuus. Alueellisessa toimintaverkostossa on lisäksi lääninhallitusten asiantuntijuus.

3 Opetusministeriön hallinnonalan alueellinen kehittämistoiminta

3.1 Koulutus ja tutkimus aluekehittäjänä

Suomalaista koulutusta on kehitetty alueellisen tasa-arvon, kansainvälisesti korkean laadun ja elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta. Koulutuspolitiikkamme keskeinen tavoite on tarjota asuinpaikasta riippumatta kaikille mahdollisimman tasavertaiset opiskelumahdollisuudet, minkä vuoksi maan sisäiset erot väestön koulutustasolla mitattuna eivät ole muodostuneet kohtuuttoman suuriksi. Koulutuksen eri tasoilla on voimassa tutkintoon johtavan koulutuksen maksuttomuuden periaate ja koulutuksen perusturva korostaa kansalaisten oikeuksien ja mahdollisuuksien huomioon ottamista kaikessa koulutuksessa.

Suomalainen koulutusjärjestelmä tarjoaa jokaiselle peruskoulun päättävälle jatko-opintopaikan lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa sekä toisen asteen jälkeen yli puolelle nuorisoikäluokasta korkeakoulutuksen. Alueellisesti hajautettu koulutusverkosto on alueiden osaamisen perusta, jonka varaan voidaan rakentaa korkeampaa osaamista. Alueellisen koulutusverkoston tavoitteena on saada maan lahjakkuusreservit tehokkaasti käyttöön niin, että asuinpaikka, varallisuus tai muut seikat eivät muodostuisi koulutuksen esteeksi. Alueellisella koulutusverkostolla pyritään myös turvaamaan, että maan eri alueille jäisi riittävästi osaavaa työvoimaa.

Peruskoulun, lukion ja ammatillisen koulutuksen alueellisuuden taustalla on se, että koulutuksen järjestäminen on pääsääntöisesti kuntien vastuulla ja toimintaa tuetaan valtionosuusrahoituksella. Parhailaan kehitetään myös koko maan kattavaa esiopetusjärjestelmää. Vaikka 1990-luvun alun taloudellisen taantuman myötä peruskoulujen kokonaismäärä on jonkin verran vähentynyt, niin peruskouluverkko on edelleen alueellisesti kattava, ja toiminnassa on panostettu erityisesti laadun kehittämiseen. Koulutuksen sisällöissä voidaan enenevästi ottaa huomioon myös alueiden tarpeita. Maamme laajan ja monipuolisen aikuiskoulutus-

verkoston toimintaa voidaan tehostaa tietoverkkojen monipuolisella hyödyntämisellä opiskelussa ja opetuksessa.

Alueiden ammatillinen perusosaaminen perustuu alueellisesti kattavaan ja monipuoliseen toisen asteen oppilaitosverkostoon ja alueellisesti hajautettuun korkeakoululaitokseen, joka muodostuu yliopistoista ja ammattikorkeakouluista. Keskeisenä kehittämiskohteena on koulutuksen ja työelämän vuorovaikutuksen vahvistaminen, joka koulutuksessa näkyy mm. työelämän harjoittelun kehittämisenä, työelämälähtöisinä lopputöinä jne. Korkeakoulujen osalta korostuu yliopistojen tutkimustoiminnan ja ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehitystyön yhteydet alueen eri toimijoihin mm. erilaisen projektitoiminnan kautta.

Alueellisessa innovaatiotyössä korostetaan enenevästi yhteistyön ja verkostoitumisen merkitystä. Korkeakoulujen rooli osaamisverkostoissa on korostunut paitsi uuden tiedon tuottajana niin myös sen levittäjänä. Osaamiskeskusten rinnalla yhteistyötä palvelee mm. korkeakoulujen laajenemassa oleva tiedepuisto- ja teknologiakylätyyppinen toiminta. Maamme alueellisesti hajautettu korkeakouluverkko tukee yhteistyön edellytyksiä. Maamme 20 yliopistoa toimivat 11 paikkakunnalla, mutta kun sivutoimipisteet otetaan huomioon, niin pelkästään tutkintoon johtavaa yliopistokoulutusta annetaan 23 paikkakunnalla. Vastaavasti maamme 29 ammattikorkeakoulua toimivat 82 paikkakunnalla.

Maakuntakeskusten rinnalla vahvistetaan alueellista kehitystä tukemalla yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden innovaatiotoimintaa. Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopetuksen ohella toisen asteen koulutusta tarkastellaan yhtä kuntaa laajempaa asiana, jossa alueen eri koulumuotojen ja oppilaitosten tuottama osaaminen nähdään yksilöiden ja alueen kehittämisen kannalta tärkeänä. Koulutuksen järjestäjiä kannustetaan kaikki koulumuodot ja koulutusasteet kattavaan yhteistoimintaan. Tavoitteena on koulutuksen alueellinen tasa-arvo ja monipuolinen opetustarjonta sekä se, että alueen koulutus tukee aluekehitystä.

Yliopistojen rooli alueellisessa kehittämisessä on nähty ammattikorkeakouluja valtakunnallisempaan. Yliopistot tuottavat korkeatasoista, tutkijavalmiuksia omaavaa työvoimaa sekä laadukasta perustutkimusta innovaatioiden pohjaksi. Ne osallistuvat myös alueelliseen kehittämistoimintaan ja muodostavat merkittävän alueellisen vetovoimatekijän. Ammattikorkeakoulujen tehtävänä on tuottaa alueelle ammatillisesti suuntautunutta asiantuntijatyövoimaa ja suunnata tutkimus- ja kehitystyötä työelämän ja erityisesti pk-yrityssektorin sekä hyvinvointipalvelujen kehittämiseen. Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehitystyötä edistetään alueellisesti. Alueellisessa kehittämisessä korkeakoulujen peruskoulutuksen

rinnalla korostuukin enenevästi aikuiskoulutuksen sekä tutkimus- ja kehitystyön merkitys.

Osaamisen alueellista saavutettavuutta parantavat virtuaalitoiminnan tarjoamat mahdollisuudet opetustarjonnan lisäämisessä sekä tiedonsiirtoverkot (mm. korkeakoulujen FUNET-verkko) ja niiden sisältämät opetusta, tutkimusta ja tukipalveluja koskevat tietoaaineistot (mm. korkeakoulujen Voyager-kirjastotietojärjestelmä). Alueiden osaamisen infrastruktuuria vahvistavat osaltaan myös mm. korkeakoulukirjastot.

3.2 Kulttuurin aluekehittäminen

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimessa alueellinen toiminta toteutuu suurelta osin valtionosuusjärjestelmällä, alueellisesti tuotetuilla palveluilla (kunnat ja muut järjestäjät) ja valtion aluehallinnolla. Taatakseen tasapuoliset kulttuuripalvelut asuinpaikasta riippumatta, opetusministeriö osallistuu paikallisesti tuotettujen palvelujen tukemiseen myös teatteri-, orkesteri-, museo-, liikunta- ja nuorisotoimen toimialoilla.

Aluepoliittisesti tärkeä merkitys on Suomen 13 alueellisella taidetoimikunnalla. Alueellisilla taidetoimikunnilla on ollut tärkeä asema alueellisina taiteen asiantuntijaeliminä, taiteen rahoittajina sekä myös taiteen harrastus- ja harjoittamisedellytysten kehittäjinä. Uusina tehtävinä alueellisilla taidetoimikunnilla on alueellisten kulttuuripalvelujen arviointi sekä uuden rakennerahistokauden aikana asiantuntijatehtävä arvioida kulttuurin toimialan hankkeita. Läänintaiteilijat ovat myös tärkeä taidetoimikuntien resurssi alueellisessa taiteen edistämistyössä. Tulevaisuudessa itsenäisesti tai yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa toteutetut taide-elämän kehittämishankkeet ovat yhä merkittävämpi osa toimikuntien työtä.

Alueellisesti keskeinen on valtionosuusjärjestelmän kautta tuettu yleisten kirjastojen muodostama kunnallinen kirjastoverkko. Yleisten kirjastojen tehtävänä on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen. Kirjastotoimen tavoitteena on myös edistää virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä. Valtakunnallisesti ylläpidetään kirjastot.fi -verkkopalvelua, mikä on kaikkien kirjastojen käytettävissä. Lisäksi kaikilla kirjastoilla on asiakkaiden käyttöön tarkoitettut internet-yhteydet sekä monilla tietotekniikkaan perustuvia mm. lainaus- ja varauspalveluja.

Maakuntakirjastot täydentävät muiden yleisten kirjastojen palvelutehtävää. Maakuntakirjastojen tehtävänä on 1) tukea alueensa yleisten kirjastojen tieto- ja kaukopalvelua, 2) kehittää toiminta-alueella koskevaa tietopalvelua, 3) perehdyttää toiminta-alueen kirjastojen henkilöstöä kirjastotyön uusiin toimintamuotoihin ja kehittämishankkeisiin sekä 4) suorittaa asianomaisen ministeriön antamat muut tehtävät.

Maakuntamuseoiden ja aluetaidemuseoiden tehtävänä on edistää ja ohjata museotoimintaa toiminta-alueellaan, huolehtia alueensa museotoimintaan liittyvien keskusrekisterin ja -arkistojen ylläpidosta sekä huolehtia erikseen museoviraston kanssa sovitusta tehtävistä.

Opetusministeriön aluehallintoviranomaisina liikunta- ja nuorisotoimissa toimivat lääninhallitukset, joiden tehtävät ovat viime vuosina lisääntyneet. Näitä ovat mm. valtionapuviranomaistehtävät liikuntapaikkojen rakentamisasioissa, liikunnan iltapäivätoiminnan projektiavustukset, peruspalvelujen arviointi- ja kehittämistehtävät sekä kiinteä osallistuminen opetusministeriön strategia- ja kehittämistyöhön. Lääninhallitukset nimittävät lisäksi alueelliset yhteistyöelimet ja alueelliset liikuntaneuvostot, joissa on jäseniä sekä maakunnan liitoista että liikunnan alueellisista yhteisöistä.

Nuorisotoimen osalta lääninhallituksille on viime vuosina siirretty uusina tehtävinä esimerkiksi nuorten työpajatoiminnan kehittämisavustukset ja koulu-laisten iltapäivätoiminnan kehittämismäärärahat. Suomessa toimii 10 valtakunnallista nuorisokeskusta, joita tuetaan nuorisotyölain perusteella. Keskuksissa järjestetään leiri- ja luontokoulutoimintaa sekä kursseja (lapsille, nuorille ja nuorison kanssa työskenteleville) ja nuorisomatkailupalveluja. Nuorisokeskukset toimivat lisäksi nuorisotyön alueellisina ja metodisina kehittämiskeskuksina.

Kulttuurin tietoyhteiskunnan lähtökohtana on, että kulttuuripalvelut ovat kaikkien kansalaisten saatavilla alueesta riippumatta. Tietoyhteiskunnan kulttuuripalveluihin sisältyvät mm. yleisten ja tieteellisten kirjastojen virtuaaliset kirjastopalvelut tietokantoinen, kulttuurilaitosten verkkopalvelut ja musiikkiäänitteiden verkkopalvelu. Vuoden 2002 aikana opetusministeriö laatii vuoden 2002 aikana uuden strategian ja toimintaohjelman kulttuurisen tietoyhteiskunnan kehittämiseksi vuosille 2002–2006.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimissa korostuu saavutettujen käytäntöjen levittämisen merkitys, kestäväan kehitykseen tähtäävien kulttuurisektorin toimijoiden ohjaus- ja koulutustoiminta, tietoyhteiskuntavalmiuksien ja sisältötuotannon kehittäminen sekä verkostoituminen ja yhteistyö. Palvelujen tarjonta pyritään saattamaan mahdollisimman kattavaksi ja vaivattomasti saavutettavaksi. Vies-

timet ja tietoverkot otetaan mahdollisimman tehokkaaseen käyttöön kulttuuripalvelujen saatavuuden turvaamiseksi. Oman huomionsa ansaitsevat eri alueiden omaleimaiset kulttuuripiirteet, joiden säilyttäminen ja tukeminen rikastuttaa osaltaan kansallista kulttuuriamme ja vahvistaa sen elinvoimaa kaupallisen yhtenäiskulttuurin paineessa.

3.3 EU:n ohjelmatoiminta ja aluekehittäminen

Euroopan yhteisön perustamissopimukseen sisältyy ajatus taloudellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden periaatteesta, jonka mukaan alueiden välisiä kehityseroja pyritään vähentämään. EU-ohjelmien toteutukseen on osallistuttu koko opetusministeriön hallinnonalalla. Toiminnassa keskeisimpiä ovat olleet EU:n sosiaali- (ESR) ja aluekehitysrahastojen (EAKR) hankkeet. Valmistelussa ja toimeenpanossa on yhteensovitettu kansallista koulutus-, tutkimus- ja kulttuuripolitiikkaa ja Euroopan unionin rakennerahastoille asettamia tavoitteita. Koska opetusministeriöllä ei ole varsinaista erillisrahoitusta alueelliseen kehittämiseen, niin *Euroopan unionin ja siihen liittyvästä kansallisesta rahoituksesta on muodostunut merkittävän alueellisen kehittämisen rahoituslähde.*

Opetusministeriö rahoitti ohjelmakaudella 1995–1999 yhteensä 1 170 rakennerahastohanketta, joihin myönnettiin rahoitusta yhteensä 2,5 miljardia markkaa (420 miljoonaa euroa). Korkeakoulujen osuus kokonaisrahoituksesta oli 45,8 %. EU-rahoitusta hyödynnettiin mm. korkeakoulujen toiminnan infrastruktuurin (tilat, varusteet) vahvistamisessa, alueellisesti tärkeiden muuntokoulutushankkeiden tukemisessa ja koulutustarpeen ennakoinnin edistämässä.

Kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntatoimen sektorilla alueellisen ja paikallisen identiteetin vahvistaminen on ollut keskeistä. Rakennerahastoilla on tuettu alueiden omaleimaisuutta edistävää kehittämistoimintaa.

Alueellisessa kehittämisessä rajat ylittävä yhteistyö on vahvistunut koulutus- ja kulttuurisektoreilla, mikä on lisännyt mm. lähialueyhteistyön ja Interreg-alueiden kulttuuri- ja koulutustoiminnan merkitystä. Interreg-toiminnassa hallinnonala on mukana toteuttamassa kuutta A- ja kahta B-ohjelmaa.

Ohjelmakaudella 2000–2006 opetusministeriön hallinnonalalla käytettävissä oleva rahoitus kasvaa johtuen pitkästä toteuttamisajasta ja neuvotelluista ohjelmaosuuksista. Hallinnonalan EU-rahoitusosuudet ja valtion kansallinen vastinrahoitus ovat noin 908 miljoonaa euroa (5,4 miljardia markkaa). Tavoite 1- ja 2-ohjelmien sekä Interreg IIIA-yhteisöaloiteohjelmien rakennerahastovaroista päätetään hankepäätöksin lääninhallituksissa. Tavoite 3:n ESR-rahoituksesta hallin-

nonalan osuus on 34,5 %. Rahoituspäätökset tehdään opetusministeriössä, Opetushallituksessa ja lääninhallituksissa. Kaikkien ohjelmien EAKR-rahoituksesta hallinnonalan osuus on 14 %.

Ohjelmakauden 2000–2006 jälkeen Suomen ja opetusministeriön hallinnonalan rahoitusosuus luultavasti pienenee Euroopan unionin laajenemisesta johtuen. Valmistautuessaan vuoden 2006 jälkeiseen aikaan opetusministeriö panostaa etenkin päättyneen ohjelmakauden 1995–99 arviointiin ja tulosten levittämiseen, ohjelmakauden 2000–2006 hankkeiden toimeenpanon edistämiseen ja verkottamiseen. Lisäksi tuetaan hallinnonalojen organisaatioiden vuoden 2006 jälkeistä aikaa koskevan strategiatyön kehittämistä.

Myös EU:n tutkimuksen puiteohjelmilla on arvioitu olevan jonkin verran alueellisia vaikutuksia. Puiteohjelmat edistävät verkottumista keskeisten tutkimustoiminnan tekijöiden kanssa ja vahvistavat näin kansainvälisiä toimintavalmiuksia. Ohjelmat ovat merkinneet eräiden arvioiden mukaan jopa tutkimustoiminnan volyymin 10-kertaistumista, mikäli Suomen maksuosuus olisi käytetty vain kansalliseen tutkimukseen.

4 Opetusministeriön aluekehittämisstrategia 2003–2013

4.1 Opetusministeriön aluekehittämisstrategian laatimisen taustaa

Suomalaisen yhteiskunnan toimintaympäristön muutokset aiheuttavat sen, että opetusministeriön hallinnonalalla aluekehittäminen korostuu. Opetusministeriöllä on laaja-alainen alueellinen toiminta ja keskeisiä alueellisia toimijoita, mistä syystä hallinnonala tarvitsee jäsennetyn aluekehittämisstrategian (liite 1).

Euroopan unioni on laajentumisen, talouden maailmanlaajuistumisen ja tietoyhteiskunnan kehittymisen myötä ennennäkemättömien taloudellisten ja sosiaalisten muutosten edessä. Euroopan unioni painottaakin aluekehittämisen merkitystä unionin taloudellisen ja sosiaalisen koheesion edistämisessä.

Suomi ja maamme alueet kehittyvät tulevan vuosikymmenen aikana monella tapaa muuttuvassa toimintaympäristössä. Maailmantalouden muutokset vaikuttavat maahamme ja maamme aluekehittämiseen sekä alueiden kilpailukykyyn yhä kiinteämmin. Nykyisen hallituksen ohjelmassa aluepolitiikan tavoitteena on aluetalouksien vahvistaminen parantamalla kasvua ja työllisyyttä koko maassa. Erityisesti huomiota kiinnitetään alueellisesti tasapainoiseen väestörakenteeseen ja osaamisen vahvistamiseen alueilla. Myös peruspalvelujen riittävä saatavuus ja taso turvataan maan kaikissa osissa. Osana aluekehittämisen edistämistä sisäasiainministeriö on perustanut työryhmän ”Suomen aluekehittämisstrategia 2013”. Aluekehittämisstrategiassa otetaan huomioon myös uuteen rakennerahastokauden 2007–2013 siirtyminen ja sen merkitys Suomen aluekehitykseen.

4.2 Opetusministeriön aluekehittämisen visio

- Suomessa on korkealaatuiset maan kaikki alueet kattavat koulutus-, tutkimus- ja kulttuuripalvelut, jotka edistävät kansalaisten ja yhteiskunnan hyvinvointia ja tasa-arvoa sekä ottavat huomioon toimintaympäristön muutokset.
- Opetusministeriö palvelee yhteiskuntaa ja kansalaisia luoden edellytyksiä henkisen, fyysisen ja kulttuurisen hyvinvoinnin, innovaatioiden ja osaamisen kehittymiselle alueelliset näkökohdat huomioon ottaen:
 - *toimien alueellisten ja muiden toimijoiden kanssa aktiivisessa yhteistyössä*
 - *ennakoiden tulevaisuuden kehityslinjoja*
 - *arvioiden toiminnan vaikutuksia ja tuloksia*
 - *vahvistaen kansainvälisiä yhteistyötä.*

4.3 Strategiset tavoitteet

- Toimintaa kehitetään huolehtimalla riittävästä perusvoimavaroista maan eri osissa ja korostamalla toiminnan korkeaa laatua.
- Alueiden tasavertaisia toimintaedellytyksiä vahvistetaan yhteensovittamalla kansallisen koulutus-, tutkimus- ja kulttuuripolitiikan sekä aluepolitiikan kehittämistavoitteita, ottaen huomioon eri alueiden erilaiset vahvuudet ja kehittämistarpeet.
- Alueiden eri toimijoiden välistä yhteistyötä kehitetään strategisten tavoitteiden toteuttamiseksi.

4.4 Toimenpiteitä ja rajauksia

- Opetusministeriön hallinnonalan aluekehittämisessä otetaan huomioon Euroopan unionin aluepoliittiset linjaukset (erityisesti rakennerahastopolitiikka).
- Opetusministeriön hallinnonalan aluekehittämisessä otetaan huomioon hallituksen aluepoliittiset linjaukset (mm. keskushallintohanke, valtion toimintojen uudelleen sijoittaminen, aluekeskusohjelma, seutuohjelma, osaa- miskeskusohjelma, maaseutuohjelma, saaristo-ohjelma) ja kehitetään horisontaalista yhteistyötä hallinnonalojen kesken, lisätään yhteistyötä ja verkostoitumista alueellisten toimijoiden kanssa sekä vahvistetaan vuorovai- kutusta järjestöihin ja kansalaisiin.

- Opetusministeriön hallinnonalan aluekehittämisessä otetaan huomioon muut hallituksen poliittiset linjaukset, joilla on vaikutusta alueiden kehittämiseen (esimerkiksi maahanmuuttajapolitiikka).
- Opetusministeriö ottaa huomioon muiden hallinnonalojen aluekehittämissstrategioita siten, että aluekehittämisen toimenpiteet vahvistavat toinen toisiaan.
- Opetusministeriön ohjauksella (lainsäädäntö, talousarvio, toiminta- ja taloussuunnitelma, tulosohtaus) tuetaan aluekehittämisen tavoitteita:
 - *opetusministeriön alueelliset koulutuksen ja tutkimuksen kehittämistavoitteet määritellään valtioneuvostossa vahvistettavassa koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa*
 - *kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osalta alueelliset kehittämistavoitteet määritellään talousarviossa, toiminta- ja taloussuunnitelmassa sekä muissa määräaikaisissa suunnitelmissa*
 - *opetusministeriön ohjausta kehitetään ottamalla huomioon aluekehittämisen tarpeet*
 - *opetusministeriö tukee ja ohjaa hallinnonalaansa virastojen ja laitosten toimijoiden alueellista kehittämistoimintaa*
 - *opetusministeriö tukee EU:n rakennerahasto- ja kansallisella rahoituksella sekä muulla kansallisella rahoituksellaan alueellista kehittämistä.*
- Opetusministeriö edistää aluekehitykseen liittyvää tutkimus- ja arviointitoimintaa, informaatio- ja tietoteknologian käyttöä sekä kehittää alueellisia koulutus- ja kulttuuripalveluja koskevia tilastoja ja tietopohjaa. Lisäksi asiantuntijaorganisaationa opetusministeriö hyödyntää aluekehittämiseen liittyvää tutkimustietoa, ennakkointien ja arviointien tuloksia sekä kehittää tietojohtamista.

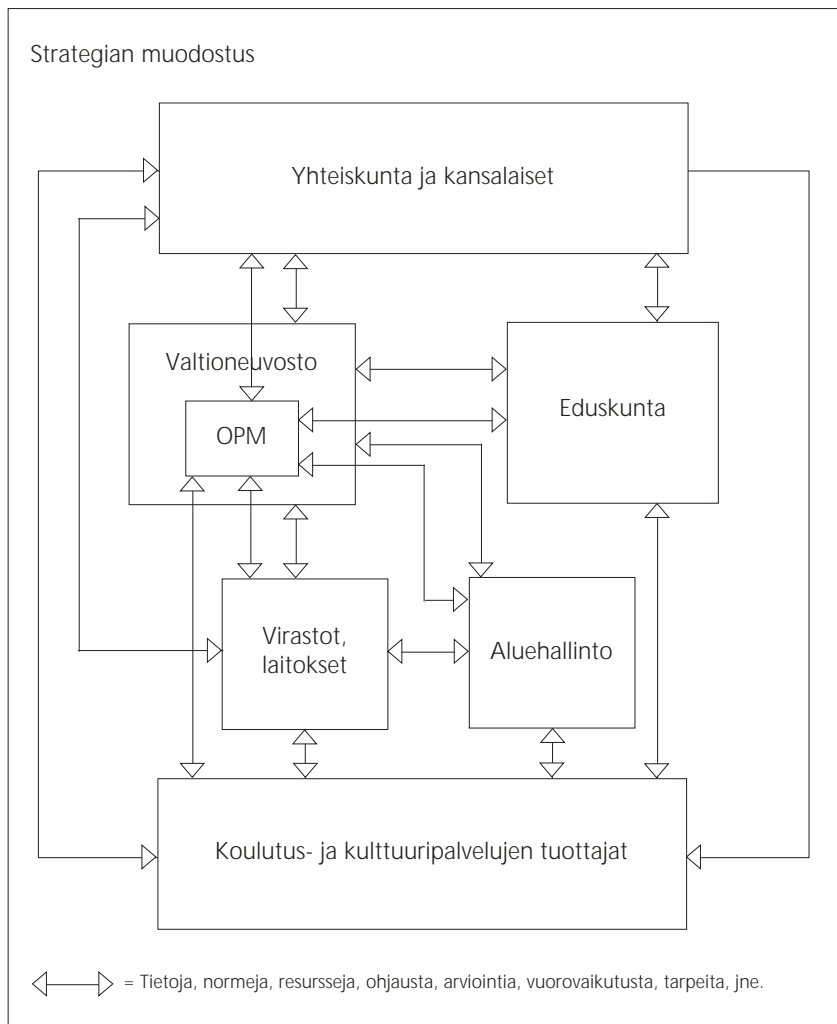
4.5 Strategian tarkistaminen ja kehittäminen

Opetusministeriön osastot laativat strategian pohjalta yksityiskohtaiset suunnitelmat strategian toteuttamiseksi ja huolehtivat strategian toteutumisesta.

Ministeriön aluekehittämistoimintaa koordinoiva työryhmä arvioi aluekehittämissstrategian toteutusta. Tämän pohjalta strategiaa tarkistetaan ja kehitetään ottaen huomioon toimintaympäristön muutokset sekä hallitusohjelmien linjaukset.

Liite 1

Opetusministeriön aluekehittämisstrategian viitekehys

Foreword

The promotion of knowledge and the development of the system of cultural, educational and welfare services are the primary means of influencing regional development. Knowledge input has a positive effect on the development of regional industrial structures, employment and economies and engenders other indirect – both social and cultural – effects.

On 15 February 2001 the Ministry of Education appointed a committee to coordinate regional policy. Its mandate was to follow up the Government's regional policy planning and measures and to devise a regional strategy for the Ministry of Education. The regional development strategy outlines priorities and measures in the Ministry of Education sector for 2003–2013.

The purpose of the regional development strategy is to structure regional development activities at the Ministry of Education and to create a long-term procedure for regional development in the sector. Since regional development constitutes a continually evolving process, it is important to follow up, evaluate and constantly develop the regional development strategy.

The regional development strategy will be used to determine development objectives for education and training, research and culture in the Ministry's action and economic plans and other fixed-term schemes. The strategy forms the basis for more detailed regional development aims and measures determined by each Ministry department and unit in its sub-sector.

The values underpinning the Ministry of Education operations are expertise, responsibility, openness, cooperation and future-orientation. These are also the values applied to reviewing and revising regional development in the sector.

Permanent Secretary

Markku Linna

principles

Principles of regional development in the Ministry of Education sector

Operational idea

In the Finnish Government, the Ministry of Education is responsible for developing education, science, cultural, sport and youth policies and international cooperation in these fields. The Ministry promotes education and culture and creates conditions conducive to knowledge, creativity and citizens' participation and well-being.

In regional development this means that the Ministry's prime task is to ensure adequate conditions for activities in its sector and for their development. The organisation and development of these activities rest on the principle of equality applied by the European Union to reducing differences in regional development, as well as the national policy lines determined by the Government for regional development. National and EU policies form a whole contributing to the development of different regions on their own terms.

The Ministry of Education's activities support the lines of action adopted by the Government. According to the Government Programme (15.4.1999), attention will especially be paid to a regionally balanced population structure and to the promotion of knowledge in the regions. Modern society highlights the importance of knowledge, which is a significant factor for economic competitiveness.

The promotion of knowledge and the development of the system of cultural, educational and welfare services are the primary means of influencing regional development. Knowledge input has a positive effect on the development of regional industrial structures, employment and economies and engenders other indirect social and cultural effects. Innovation and knowledge networks are gaining more and more importance in business. Scientific research, R&D, artistic activities and higher education have a growing role in generating and diffusing knowledge and innovations. Furthermore, cultural industries and content production are growing areas which generate new opportunities also outside growth centres.

strategy

Ministry of Education Regional Development Strategy 2003–2013

Background

Changes in the environment in which society operates highlight the importance of regional development in the Ministry of Education sector. The sector encompasses wide-ranging regional activities and important regional operators, which is why it needs a well thought-out and structured strategy for regional development (appendix 1).

As a result of its enlargement, the increasingly globalised world economy and the emergence of information society, the European Union is facing unprecedented economic and social changes. Accordingly, the Union stresses the role of regional development in promoting economic and social cohesion.

As a result of the changing operational environment, Finland and our regions will evolve in many ways in the coming decades. Changes in the world economy will have an ever stronger impact on our country and the development and competitiveness of its regions. The present Government Programme includes the aim to strengthen regional economies by boosting growth and employment in Finland. Special attention will be paid to achieving a regionally balanced demographic structure and to boosting knowledge in the regions. Access to basic services will be safeguarded in every part of the country. With a view to promoting regional development, the Ministry of the Interior appointed a committee to formulate a Finnish Regional Development Strategy up to 2013. This strategy will also allow for the transition to the new Structural Fund period 2007–2013 and its effect on Finnish regional development.

Ministry of Education vision for regional development

- Finland has high-quality educational, research and cultural services covering the whole country, which promote the well-being of citizens and society, uphold equal opportunity and respond to changes in the operational environment.
- The Ministry of Education serves society and citizens by creating conditions for the development of intellectual, physical and cultural well-being and taking into account regional considerations:
 - *cooperating actively with regional and other operators,*
 - *anticipating future development trends,*
 - *evaluating the impact and results of the activities, and*
 - *enhancing international cooperation.*

Strategic aims

- In the development of activities, care will be taken to ensure sufficient basic resources in different parts of the country, with emphasis on the quality of activities.
- With a view to promoting equal conditions for activities in the regions, measures will be taken to harmonise the development aims set in national education, science and cultural policies and to take the strengths and development needs of different regions into consideration.
- Cooperation between different operators in the regions will be intensified with a view to achieving the strategic aims.

Measures and demarcation

- Regional development in the Ministry of Education sector will take account of the regional policy lines (especially Structural Fund policy) formulated by the European Union.
- Regional development in the Ministry of Education sector will take account of the regional policy lines formulated by the Government (the public management reform, the redeployment of government agencies, and the programmes for regional centres, centres of expertise, rural areas and the archipelago) and intensify cross-sectoral cooperation in administration, cooperation and networking with regional operators and interaction with organisations and citizens.

- Regional development in the Ministry of Education sector will take account of the other Government policies which influence regional development (e.g. immigration policy).
- The Ministry of Education will take account of the regional development strategies devised in other sectors with a view to mutually complementary activities.
- Ministry of Education steering (legislation, budget, action and economic plan, management by target outcome) will contribute to the regional development aims:
 - *The regional development aims for education and research will be determined in the development plan for education and research adopted by the Government.*
 - *The regional development aims in cultural, sport and youth policies will be determined in the budget, in the action and economic plan and in other fixed-term schemes.*
 - *Ministry of Education steering will be developed in terms of regional development needs.*
 - *The Ministry of Education will support and steer the regional development activities of agencies and institutions in its sector.*
 - *The Ministry of Education will support regional development with Structural Fund and national co-financing and with other national funds.*
- The Ministry of Education will promote research and evaluation relating to regional development, boost the use of ICT and develop statistics and the knowledge base relating to regional educational and cultural services. In its capacity as an expert organisation, the Ministry of Education will make use of research, anticipation and evaluation findings and develop knowledge-based management.

Revision and development of the strategy

The Ministry of Education Departments will devise more detailed plans for the carrying out the strategy and see to its implementation.

The committee coordinating the Ministry's regional development work will appraise the implementation of the regional development strategy. Based on this, the strategy will be reviewed and revised in view of changes in the operational environment and policy lines to be formulated in Government programmes.

Appendix 1

Framework for the Ministry of Education Regional Development Strategy

